

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز تحت عنوان:
An analytical approach to the architectural arrays of Qajar houses
(Case study: The Qajar house of Faiz Mahdavi in the city of Kermanshah)
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

نگرش تحلیلی بر آرایه‌های معماری خانه‌های قاجار موردشناسی: خانه قاجاری فیض مهدوی شهر کرمانشاه*

پگاه چالشگر^۱، مژگان خاکپور^{۲*}، علی اصغرزاده^۳
۱. گروه معماری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.
۲. استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران
۳. استادیار گروه معماری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۴/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۴

چکیده

تحولات آرایه‌های معماری در خانه‌های قاجاری کرمانشاه، به واسطه تغییرات معماری تحت تأثیر و نفوذ گسترده الگوهای معماری غرب در ایران پدیدار شد. توسعه تزئینات معماری این خانه‌ها، با استفاده از مفاهیم زیبایی‌شناسی، خلاقیت و افکار هنرمندان معمار و مطابق با نیازها و امکانات موجود در این دوره متجلی شد. در این پژوهش، چگونگی کاربرد آرایه‌های معماری به‌طور اخص در خانه فیض مهدوی شهر کرمانشاه به‌عنوان یک مجموعه ارزشمند میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر و تحلیل میزان تأثیرگذاری الگوهای توسعه معماری در آرایه‌های معماری خانه قاجاری به‌عنوان پرسش‌های اساسی تحقیق مطرح شده است که تاکنون مورد ارزیابی قرار نگرفته است. این پژوهش با روش تاریخی، تفسیری و بررسی تطبیقی طی مراحل «بررسی الگوهای آرایه‌ها و تعیین مؤلفه‌های تأثیرپذیری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه‌های قاجاری»، «تحلیل تطبیقی چگونگی و میزان تأثیرگذاری معماری سنتی ایران و معماری غرب در آرایه‌های معماری خانه فیض مهدوی» و «تبیین و ارزیابی چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه فیض مهدوی» صورت گرفته است. تحلیل موضوع در این نوشتار براساس جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی برای بررسی محدوده مطالعاتی مورد نظر میسر شد. تحلیل و جمع‌بندی نتایج حاصل از یافته‌های ارزیابی این پژوهش به‌صورت تطبیقی نشانگر آن است که، تحولات و الگوپذیری آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض مهدوی، طی دو مرحله متفاوت فضاهای بیرونی و درونی، خانه را در آغاز تحت تأثیر تزئینات معماری سنتی ایران به‌صورت تزئینات ساده و سپس تلفیق هنر تزئینات سنتی با تزئینات غربی مجلل قرار داده است.

واژگان کلیدی: آرایه‌ها، معماری، خانه‌های قاجار، خانه فیض مهدوی، کرمانشاه.

مقدمه

معماری قاجاری ایران با نفوذ معماری غربی تحت تأثیرات قابل توجهی در زمینه مفهومی و کالبدی قرار گرفت و این‌گونه تحولات منجر به ادغام الگوهای معماری ایرانی با

الگوهای اروپایی شد؛ تغییرات به‌صورت تلفیقی در بناهای مسکونی در جزئیات، فرم‌ها، اشکال و تزئینات ظهور کرد. آرایه‌های معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه، به‌واسطه فرایند توسعه و با تشکیل اکولوژی شهر، احداث خیابان‌ها و تشکیل محلات نوین و در عرصه معماری با ایجاد فضاهای نو و برون‌گرا، تحولات در فرم، پوسته و تزئینات در ساختار کالبدی متجلی شد. مطالعات این پژوهش براساس اهمیت موضوع با تحلیل و شناخت تجلی‌گاه الگوهای آرایه‌های معماری خانه‌های قاجاری که ریشه‌های فرهنگی و معماری

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری «پگاه چالشگر» تحت عنوان «تأثیرات فرایند توسعه معماری و شهرسازی مدرن بر شکل‌گیری و سیر تکاملی معماری خانه‌های قاجار» است که با راهنمایی دکتر «مژگان خاکپور» و مشاوره دکتر «علی اصغرزاده» در دانشکده معماری دانشگاه آزاد اسلامی چالوس در سال ۱۴۰۰ انجام شده است.

** نویسنده مسئول: ۰۹۱۱۳۳۱۵۹۲۸، khakpour@guilan.ac.ir

از مؤلفه‌های معماری سنتی ایران و معماری غرب در این بنا بدین‌گونه صورت نگرفته است. با این تفاسیر می‌توان از مواردی پژوهش‌های مرتبط در این زمینه بهره گرفت؛ این مطالعات در **جداول ۲، ۱ و ۳** بیان شده است.

روش تحقیق

در راستای اهداف و مبانی تحقیق، شیوه تحقیق این پژوهش به جهت پرداختن به رویدادهایی که در گذشته رخ داده است و روند تأثیر از تاریخ تحلیل آثار که به تغییرات فرهنگی-اجتماعی وابستگی دارد (قیومی بیدهدنی، ۱۳۸۳، ۷۷)؛ تاریخی-تفسیری انتخاب شده است. تحلیل موضوع در این نوشتار در مرحله شناسایی، سازماندهی و ارزیابی براساس جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی در محدوده مطالعاتی مورد نظر میسر شده است. لازم به ذکر است که تصاویر و نقشه‌های برداشت‌شده از نمونه موردی، متأثر از سیر تحولات در طول ادوار گذشته تهیه شده و بخشی از این تغییرات در خانه فیض‌مهدوی به‌صورت (تخریب، احیا و بازآفرینی مجموعه) در زمان نگارش پژوهش قابل مشاهده بوده و منجر به تجرید فضاهای کالبدی شده است. فرایند اجرای پژوهش براساس مراحل **تصویر ۱** به شرح ذیل صورت می‌گیرد: ۱. «بررسی الگوهای آرایه‌ها و تعیین مؤلفه‌های تأثیرپذیری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه‌های قاجاری»: تعبیر صحیحی از مسئله در ارتباط با اثر شناخته‌شده ارائه می‌شود؛ واقعیت‌های مربوط به موضوع استنتاج می‌شود و الگوهای آرایه‌ها و مؤلفه‌های تأثیرپذیری از معماری سنتی ایران و معماری غرب به‌عنوان معیارهای ارزیابی خانه‌های قاجاری تعیین‌شده و مورد بررسی قرار می‌گیرد. ۲. «انتخاب و تحلیل شاخصه‌های خانه قاجاری فیض‌مهدوی شهر کرمانشاه»: الف) انتخاب خانه ب) تحلیل شاخصه‌ها. با بررسی مبانی نظری، نمونه موردی به‌صورتی که از نظر تاریخ احداث روند تأثیرپذیری از معماری سنتی ایران و معماری غرب را آشکار کند انتخاب می‌شود. خانه قاجاری فیض‌مهدوی به‌عنوان یک مجموعه ارزشمند میراث فرهنگی در بافت تاریخی کرمانشاه که در نیمه دوم قرن ۱۳ هجری قمری احداث شد و در سال (۱۳۸۵) به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسید دارای ویژگی‌های مذکور است. تحلیل نحوه تأثیرپذیری شاخصه‌های مورد نظر که به‌صورت آرایه‌های معماری شامل: «کتیبه، مقرنس‌کاری، منبت‌کاری، نقاشی، آجرکاری، آیینه‌کاری، آهک‌بری، شیشه‌های رنگی، کاربندی، کاشی‌کاری، رنگ‌کاری، گچ‌بری، لوستر، کاغذدیواری، سنتوری، سقف‌های تخت و برجسته، پرده‌های مخمل و مجسمه» است از مؤلفه‌های معماری

هر منطقه را نمایان ساخته است؛ چگونگی تأثیرپذیری از تکنیک‌های سنتی ایرانی موجود، نفوذ توسعه معماری غرب و باززنده‌سازی اندیشه‌ها و معماری پیشین به لحاظ غنی‌ساختن فرهنگ ایرانی از جهان‌بینی سبک آرایه‌های معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه محقق کرده است. اما تاکنون آرایه‌های خانه فیض‌مهدوی شهر کرمانشاه به لحاظ میزان تأثیرپذیری از مؤلفه‌های معماری سنتی، معماری غرب و الگوهای تزئینات معماری بدین‌گونه ارزیابی نشده است. در این پژوهش ابتدا روند تحولات هنر تزئینات معماری قاجاری ایران و سپس نمودهای آن در خانه فیض‌مهدوی به‌عنوان یک مجموعه ارزشمند میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر مورد تحلیل تطبیقی قرار گرفته است. ضمن عطف به پیشینه تحقیق و تحلیل موضوع در این نوشتار براساس اطلاعات به‌صورت اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی، در بررسی فرضیات به نظر می‌رسد که نفوذ رویکرد توسعه معماری غرب باعث پدیدآمدن الگوهای هنر تزئینات معماری قاجاری ایران شد و تغییرات آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی از تزئینات در همین بازه الگو می‌گیرد.

سؤالات تحقیق

این پژوهش با توجه به اهمیت موضوع، ارزش‌های محتوایی و زیباشناختی با رویکرد تطبیقی و با نگرش تحلیلی بر آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی در پی یافتن پاسخ دو پرسش مد نظر به شرح ذیل است:

۱. آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی کرمانشاه چگونه بوده است؟
۲. میزان تأثیرگذاری الگوهای توسعه معماری در آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی کرمانشاه به چه صورت بوده است؟

پیشینه تحقیق

با بررسی پیشینه تحقیق آرایه‌های معماری دست یافتیم که، در زمینه تزئینات در ادوار مختلف تاریخی ایران و آرایه‌های معماری دوره قاجار در بناها، پژوهش‌های متعددی به‌صورت کتاب یا مقاله شکل گرفته است و در این رابطه اغلب محققین به گونه‌شناسی و توصیف ویژگی‌های ظاهری و تزئینی آثار معماری تمرکز داشته‌اند؛ با بررسی پیشینه تحقیق خانه‌های قاجاری کرمانشاه به نظر می‌رسد که در برخی از اسناد مورد مطالعه به آرایه‌ها در آثار هنری مستقل از معماری و یا به‌طور کلی پرداخته شده است اما تاکنون مطالعه‌ای نظام‌مند و مستقل درباره موضوع پژوهش حاضر انجام نشده است و تحلیل آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی کرمانشاه و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری

جدول ۱. سابقه پژوهش‌های مرتبط با کرمانشاه. مأخذ: نگارندگان.

سابقه پژوهش‌های مرتبط با کرمانشاه				
پژوهش‌های گروه اول: کرمانشاه				
موضوع	نگارنده	مستندات	عنوان	سال
کرمانشاه	کریمی	کتاب	«جغرافیای مفصل کرمانشاه»	(۱۳۱۷)
در این کتاب به بیان ویژگی‌های طبیعی، جغرافیایی و تاریخی کرمانشاه به صورت تحلیل کلی موضوع پرداخته شده اما به تزئینات معماری خانه‌ها اشاره نشده است.				
کرمانشاه	بیات	کتاب	«جغرافیای مختصر کرمانشاه»	(۱۳۵۷)
در این کتاب ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی منطقه غرب ایران و کرمانشاه به صورت کلی مورد بررسی قرار گرفته است.				
کرمانشاه	افشار سیستانی	کتاب	«کرمانشاهان و تمدن دیرینه آن»	(۱۳۷۱)
در این کتاب اوضاع طبیعی، جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی به صورت کامل تحلیل شده است.				
کرمانشاه	سلطانی	کتاب	«جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاه»	(۱۳۸۱)
مباحث	در این کتاب جغرافیای تاریخی، اقتصاد، معارف، هنر و فرهنگ کرمانشاه مورد بررسی قرار گرفته اما تزئینات معماری بناها به تفصیل مورد مطالعه قرار نگرفته است.			
کرمانشاه	مرادی	کتاب	«سیمای میراث فرهنگی کرمانشاه»	(۱۳۸۲)
مباحث	در این کتاب جنبه‌های تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی استان کرمانشاه به صورت کامل مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و تزئینات بناها در آن مشهود است.			
پژوهش‌های گروه دوم: معماری کرمانشاه				
معماری	بیگلری	کتاب	«تاریخ کرمانشاه در عصر قاجار»	(۱۳۷۶)
مباحث	این کتاب به بیان نگرش تاریخی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کرمانشاه در عصر قاجار به صورت کامل پرداخته و در این تحلیل معماری کرمانشاه در این دوره و بناهای مختلف به صورت کلی مورد پژوهش قرار گرفته است.			
معماری	شاپانفر	کتاب	«کرمانشاه دیاری آشنا»	(۱۳۷۷)
مباحث	در این کتاب بررسی آثار معماری و تاریخی کرمانشاه در ادوار مختلف به صورت تطبیقی مورد مطالعه قرار گرفته اما اشاره‌ای به تزئینات معماری در این تحلیل صورت نگرفته است.			
معماری	برومند سرخابی	کتاب	«در جستجوی هویت شهری کرمانشاه»	(۱۳۸۸)
مباحث	در این کتاب اوضاع طبیعی، جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی به صورت کامل تحلیل شده و به تاریخچه کرمانشاه پرداخته شده است و خانه‌های قاجاری را به صورت کلی معرفی کرده است. از منابع مناسب برای تحلیل تطبیقی خانه‌های مورد مطالعه با سایر ادوار معماری است و منبع مناسبی برای شناخت و بررسی معماری قاجاری محسوب می‌شود.			
پژوهش‌های گروه سوم: تزئینات معماری کرمانشاه				
تزئینات	حسینی، احمدزاده و شایگانفر	مقاله	«بررسی و مطالعه تزئینات معماری قاجاری در کرمانشاه»	(۱۳۹۴)
مباحث	در این مقاله ویژگی‌های معماری و تزئینات وابسته به آن مورد بررسی قرار گرفته و به اهمیت تزئینات بناهای کرمانشاه در عهد قاجار اشاره کرده است. اما رویکرد و روش این تحقیق با مقاله حاضر متفاوت است.			

تأثیرپذیری مقادیری کمی (در واحد درصد) در قالب جدول و تصویر ارائه می‌شود. ۳. «نتیجه‌گیری»: نتایج پژوهش «تحلیل تطبیقی میزان تأثیرگذاری معماری سنتی ایران و معماری

سنتی ایرانی و نفوذ توسعه معماری غرب در خانه قاجاری صورت می‌گیرد و وضعیت آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی ارزیابی می‌شود؛ در نهایت براساس میزان

جدول ۲. سابقه پژوهش‌های مرتبط با قاجار. مأخذ: نگارندگان.

سابقه پژوهش‌های مرتبط با قاجار				
پژوهش‌های گروه چهارم: معماری قاجاری				
معماری	افشار اصل و خسروی	کتاب	«معماری ایران در دوره قاجار»	(۱۳۷۷)
مباحث	در این کتاب به بررسی ویژگی‌های معماری قاجار به صورت کامل پرداخته و تزئینات معماری نیز به صورت موردی در بناهای متفاوت تحلیل شده است و منبع مناسبی برای شناخت معماری قاجاری محسوب می‌شود.			
معماری	کمالی	مقاله	«معماری دوره قاجار»	(۱۳۸۸)
مباحث	در این مقاله به بررسی جایگاه معماری قاجار، تغییر الگوی ساختاری درونگرا به برونگرا پرداخته شده و به نکات مهم هنر و معماری قاجار شامل: نقش معماری قاجار در تاریخ معماری پیشین ایران، بررسی خصوصیات، عناصر و اشکال معماری، عوامل مؤثر در شکل‌گیری معماری، نوآوری‌های دوران قاجار، بررسی انواع بناهای قاجاری و معرفی عناصر معماری رایج در این دوران اشاره کرده است و به صورت کلی تأثیرات معماری غرب را بررسی کرده است.			
معماری	فرهاد و کاشانی	مقاله	«بررسی معماری و شهرسازی در دوره قاجار»	(۱۳۸۹)
مباحث	در این مقاله به معرفی عوامل تعیین‌کننده در معماری قاجار اشاره شده و ویژگی‌های معماری و شهرسازی در این دوره مورد تحلیل قرار گرفته است و از منابع مناسب در مورد موضوع مورد بحث است.			
معماری	قبادیان	مقاله	«دارالخلافت ناصری»	(۱۳۸۳)
مباحث	در این مقاله به تحلیل پدیده سنت و تجدد در معماری معاصر تهران پرداخته شده و هنر معماری قاجاری مورد بررسی قرار گرفته است و از منابع اصلی و مطابق با موضوع مورد بررسی است که به تقابل سنت و تجدد پرداخته است.			
معماری	ریاضی	کتاب	«تأثیر تجدد بر سازمان فضایی تهران»	(۱۳۸۹)
مباحث	این مقاله به بررسی شکل‌گیری و تحولات در ساختار فضای تهران در این دوره اشاره کرده و به مطالعه تأثیر تجدد در دوره قاجار پرداخته و از منابع نزدیک به موضوع محسوب می‌شود.			
معماری	شاهرودی	مقاله	«تعاملات فرهنگی ایران و اروپا بر معماری ایران دوره قاجار»	(۱۳۹۴)
مباحث	این مقاله تحولات ناشی از نیازهای جدید و ظهور تکنولوژی تحت تأثیر الگوهای غربی و عدم استفاده از الگوهای سنتی را مورد بررسی قرار داده و به تحلیل تأثیرات تعاملات فرهنگی ایران و اروپا پرداخته و به لحاظ رویکرد با پژوهش حاضر مشابهت دارد.			
پژوهش‌های گروه پنجم: خانه‌ی قاجاری				
موضوع	نگارنده	مستندات	عنوان	سال
خانه	معماریان	کتاب	«آشنایی با معماری مسکونی ایرانی»	(۱۳۷۲)
مباحث	این کتاب به بررسی گونه‌شناسی درونگرا و برونگرا، بررسی عناصر معماری، الگوهای ساختاری و تزئینات خانه پرداخته و با تحلیل الگوهای ساختاری فضایی و عناصر به جزئیات تزئینات اشاره کرده است که به لحاظ بررسی تزئینات با پژوهش حاضر مطابقت دارد.			
خانه	کاتب	کتاب	«معماری خانه‌های ایرانی»	(۱۳۸۵)
مباحث	این کتاب به بررسی شاخصه‌های معماری خانه‌های سنتی، تزئینات معماری در تهران پرداخته است و به موضوع تحلیل حاضر شباهت دارد.			
خانه	حائری‌مازندرانی	کتاب	«خانه، فرهنگ، طبیعت»	(۱۳۸۸)
مباحث	این کتاب با بررسی خانه‌های دوره قاجار به از دست دادن رابطه خانه‌های امروز با فرهنگ و طبیعت پرداخته است.			
خانه	قلیچ‌خانی	مقاله	«رویکردی تحلیلی به تحول خانه قاجار ایرانی»	(۱۳۹۱)
مباحث	این مقاله به بررسی تحولات معماری در ارتباط با محیط، سبک زندگی و فضای اجتماعی در خانه‌های قاجاری پرداخته که به لحاظ رویکرد و محتوا در قسمتی از پژوهش مشابهت دارد.			

سابقه پژوهش‌های مرتبط با قاجار				
پژوهش‌های گروه ششم: تزئینات معماری قاجاری				
موضوع	نگارنده	مستندات	عنوان	سال
تزئینات	گودرزی	کتاب	«آیینة خیال»	(۱۳۸۹)
ساخت	به بررسی معماری قاجار، نقوش تزئین‌کننده معماری در تهران پرداخته و تزئینات را معرفی می‌کند اما تنها به بناهای تهران محدود شده و به‌عنوان یکی از منابع مناسب در موضوع تحقیق حاضر به کار گرفته شده است.			
تزئینات	مکی‌نژاد	کتاب	«تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی»	(۱۳۸۷)
ساخت	به بررسی تزئینات معماری اسلامی از باب محتوا و سیر تحولات و انواع شیوه‌های اجرایی پرداخته اما کم‌تر به بستر تاریخی، فرهنگی و اجتماعی اشاره کرده است.			
تزئینات	خدادادی و بزرگمهری	کتاب	«آموزه‌های ایرانی»	(۱۳۹۰)
ساخت	این کتاب طبقه‌بندی تزئینات معماری اسلامی، اصطلاحات، شیوه و نوع کاربرد آن‌ها را مورد بررسی قرار داده و به‌عنوان یک منبع مناسب تزئینات معماری است.			
تزئینات	مولانایی و سلیمانی	مقاله	«تزئینات و عناصر الحاقی به معماری اسلامی قاجار»	(۱۴۰۱)
ساخت	به تحلیل تزئینات معماری قاجار و تأثیرپذیری از هنر غربی پرداخته و هدف از این تحقیق شناخت تزئینات و عناصر الحاقی به معماری اسلامی است. در نتایج تحلیل تزئینات در این دوره در مقایسه با دوره‌های قبل از خود دچار نزول شده و یکی از جدیدترین منابع مورد استفاده است.			
تزئینات	کیانی	کتاب	«تزئینات وابسته به معماری ایران دوره اسلامی»	(۱۳۷۶)
ساخت	این کتاب به‌عنوان یکی از منابع اصلی تزئینات معماری، انواع آرایه‌های معماری در دوران اسلامی و قاجاری را معرفی کرده و بناهای متفاوت را تحلیل کرده اما تشابهات و تفاوت‌هایی با تحقیق حاضر مشاهده می‌شود.			

زمینه مفهومی و کالبدی شکل‌گرفت و با نفوذ معماری غربی الگوهای معماری اروپایی با الگوهای ایرانی ادغام شد؛ در بناهای مسکونی این‌گونه تحولات در جزئیات، فرم‌ها، اشکال و تزئینات شکل‌گرفت (Tahmasbifard, 2020, 49). از دیدگاه بسیاری از نظریه‌پردازان معماری قاجاری، این دوره شبه‌مدرن و متفاوت با اصول معماری سنتی است؛ معماری قاجاری با تغییرات شاخصه‌ها و عوامل گوناگون به‌عنوان دوره گذار ظهور کرد (Haj Mohamadi, Ahmadi, Tabassi & Seyed Alhosseini, 2021, 117). در دوران قاجار الگوی ساختاری فضاها منطبق بر معماری سنتی بود؛ طراحی به‌صورت تلفیقی، سنتی و متأثر از معماری غرب شکل‌گرفت و از عناصر، جزئیات، فرم‌ها، اشکال و تزئینات غربی در بناها الگوبرداری شد (بانی‌مسعود، ۱۳۸۸، ۷۰۰). توسعه الگوهای شهرسازی و ظهور عناصر غربی، در شکل‌گیری و طراحی بناهای متناسب با فضای شهری تأثیرگذار بود و موجب تحولات در عرصه معماری سنتی ایران شد. دگرگونی در معماری و شهرسازی در این دوران با بروز فضاهای جدید در بافت شهر به‌صورت تلفیقی از سنت و مدرنیته شکل‌گرفت (قبادیان، ۱۳۸۳، ۱۸). تغییرات در اوایل دوره قاجار، همراه با سایر پدیده‌های هنری و اجتماعی از پدیده‌های درونی

غرب در مؤلفه‌های تعیین‌شده»، «تحلیل تطبیقی چگونگی و میزان تأثیرگذاری معماری سنتی ایران و معماری غرب در آرایه‌های معماری خانه فیض‌مهدوی» و در نهایت «تبیین و ارزیابی چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه فیض‌مهدوی» را فراهم می‌کند.

مبانی نظری

تحولات و پیشرفت در عرصه معماری قاجاری، همزمان با رویارویی فرایند توسعه و مدرنیته در غرب پدید آمد و توسعه شهری سبب دگرگونی غیرمستقیم در ایران شد (افشار اصل و خسروی، ۱۳۷۷، ۱۲۵). تضعیف سنت‌های تاریخی معماری ایران در دوره قاجار، توسعه معماری غرب و تحولات در الگوهای معماری، به‌واسطه بازدید رجال، دانشجویان و هنرمندان ایرانی از کشورهای اروپایی شکل‌گرفت و توسط کارفرمایان به معماران تحمیل شد. در این شرایط معماری به سبب وجود تفاوت در مسائل فرهنگی و تکنولوژیکی با معماری غرب، شتابزده متجلی شد، در حالی که معماری در دوره‌های بعد به‌صورت انتخابی پدید آمد (صارمی، ۱۳۷۴، ۳۴). معماری قاجاری ایران، تحت تأثیر تغییرات بزرگ در

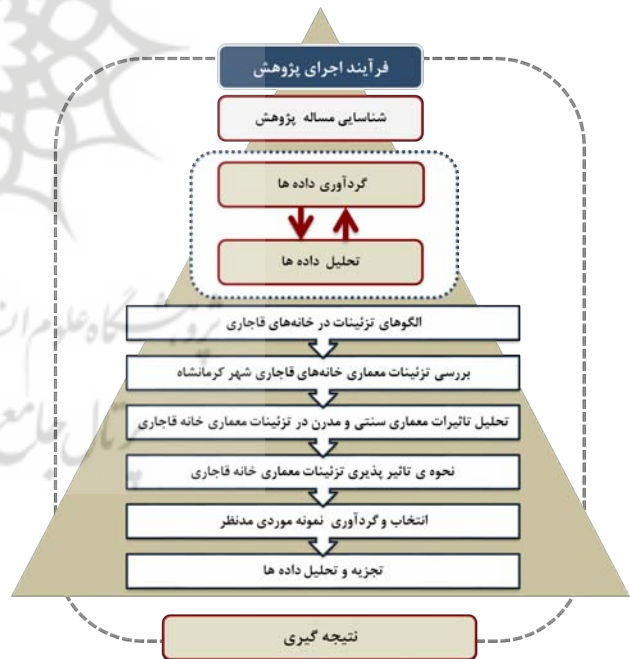
جدول ۳. سابقه پژوهش‌های مرتبط با نمونه‌های موردی ایران. مأخذ: نگارندگان.

سابقه پژوهش‌های مرتبط با نمونه‌های موردی ایران				
پژوهش‌های گروه هفتم: نمونه‌های موردی در شهرهای مختلف ایران				
موضوع	نگارنده	مستندات	عنوان	سال
هویت معماری	قاسمی سیچانی و معماریان	مقاله	«بازشناسی هویت معماری ایرانی تحلیل گونه‌شناسانه خانه‌های قاجاری اصفهان» (۱۳۸۹)	
مباحث	این مقاله به بررسی الگوهای شکلی، اقلیمی و فرهنگی خانه‌های قاجاری در اصفهان پرداخته و بیش‌تر بر گونه‌شناسی خانه‌ها و هویت معماری تأکید داشته است.			
معماری و فرهنگ	سلطان‌زاده، ایرانی بهبهانی و ارمغان	مقاله	«معماری و فرهنگ در خانه‌های قاجاری تهران» (۱۳۹۲)	
مباحث	این مقاله به بررسی شیوه زندگی، معماری و تزئینات قاجار و تأثیرگذاری سبک غربی در خانه‌های قاجاری تهران پرداخته و تا حدی به لحاظ رویکرد دارای تشابهاتی با پژوهش حاضر است.			
معماری و فرهنگ	ابراهیمی، سلطان‌زاده و کرامتی	مقاله	«بازتاب فرهنگ غرب در تحول سبک زندگی و معماری خانه‌های اواخر قاجار» (۱۳۹۶)	
مباحث	این مقاله تأثیرگذاری الگوهای رفتاری افراد جامعه در شکل‌گیری فضای سکونت، میزان اثربخشی فرهنگ غرب در سبک زندگی مردم شهر همدان و معماری خانه‌ها را بررسی کرده و به لحاظ رویکرد دارای تشابهاتی با موضوع مورد پژوهش است.			
سنت و تجدد	رمضان جماعت و نیستانی	مقاله	«جلوه‌های سنت و تجدد در فضاهای ورودی خانه‌های تهران دوره قاجار» (۱۳۸۹)	
مباحث	این مقاله به تقسیم‌بندی شاخصه‌های معماری خانه‌های قاجاری در تهران پرداخته و تأثیرات سنت و تجدد را در بخشی از خانه‌ها مورد تحلیل قرار داده و در رویکرد با پژوهش حاضر بسیار نزدیک است.			
خانه‌ها	روشندل، هاشمی زرج‌آباد و قربانی	مقاله	«بررسی معماری خانه‌های سنتی قاجار» (۱۳۹۵)	
مباحث	به معرفی و بازشناسی معماری خانه قاجاری تقوی در نهندان، بررسی میزان رعایت اصول معماری ایرانی-اسلامی مانند: اصل درونگرایی، محرمیت، تزئینات آجرکاری، کاشی‌کاری، هفت‌رنگ و معرق، گچبری‌های سرستون‌ها، حوض‌خانه‌ها و ارسی‌ها پرداخته و با پژوهش حاضر دارای مشابهت و تفاوت‌هایی است.			
گونه شناسی	خاکپور، انصاری و طاهرینیان	مقاله	«گونه‌شناسی خانه‌های بافت قدیم رشت» (۱۳۸۹)	
مباحث	نویسندگان در مقاله به گونه‌شناسی خانه‌های بافت قدیم رشت و تفکیک الگوهای معماری پرداخته‌اند و به‌طور کلی خانه‌های مدنظر را به تفصیل بررسی کرده‌اند.			
خانه‌ها	صارمی نائینی و مسعودی	مقاله	«بررسی خانه‌های تاریخی بیرجند دوره قاجار» (۱۳۸۹)	
مباحث	این مقاله به‌صورت تأکید بر نمونه‌های موردی در بیرجند تأثیرگذاری شرایط اقلیمی، درونگرایی در معماری خانه‌های قاجاری و تزئینات را مورد تحلیل قرار داده است.			
خانه‌ها	زارعی	مقاله	«بررسی ویژگی‌های معماری مسکونی دوره قاجار شیراز» (۱۳۸۹)	
مباحث	این مقاله به بیان ویژگی‌های معماری، سازه، تزئینات و بررسی تأثیرات معماری غربی پرداخته و به لحاظ رویکرد به پژوهش حاضر مشابهت دارد.			
تزئینات	بابازاده اسکوتی و پاکروان	مقاله	«الگوهای طراحی نمای خانه‌های قاجار» (۱۳۹۰)	
مباحث	نویسندگان به بررسی معماری از لحاظ ساختار، زیبایی‌شناسی و تأثیرات غرب در معماری خانه‌ها پرداخته‌اند اما به لحاظ رویکرد مقاله با این پژوهش دارای مشابهت و تفاوت‌های به لحاظ ارزیابی است.			
تزئینات	علمی جعفرلو	مقاله	«بررسی تزئینات معماری دوره قاجار با تأکید بر نقوش اروپایی در آثار این دوره» (۱۳۹۳)	
	در شیراز»			

سابقه پژوهش‌های مرتبط با نمونه‌های موردی ایران

مباحث	به بررسی نقوش تزئینی معماری ایرانی با توجه به ارتباط با جوامع غربی و تحولات گسترده در جامعه و تأثیرات بر معماری پرداخته و دارای مشابهت‌ها و تفاوت‌هایی با تحقیق حاضر است و از منابع مناسب تحلیل تزئینات با تأکید بر نقوش غربی است.		
زیبایی‌شناسی	«بررسی نقش زیبایی‌شناسی معماری در خانه‌های ایرانی، (نمونه موردی: ۱۳۹۷) خانه‌های تاریخی شهر مشهد»	مقاله	صادقی، اخلاسی و کامل‌نیا
مباحث	این مقاله چگونگی تحقق اصول زیبایی‌شناسی در معماری ایرانی را مورد بررسی قرار داده که به لحاظ پرداختن با چگونگی تأثیرگذاری غرب در معماری آن دوران دارای شباهت‌هایی با پژوهش حاضر است.		
تزئینات	«بررسی کاربرد مصالح در شکل‌گیری نقوش به کار رفته در تزئینات عصر قاجاریه (نمونه موردی خانه‌های تهران)»	مقاله	شاه‌محمدیان و صدیق
مباحث	این مقاله به بررسی تزئینات معماری قاجار به بررسی میزان تأثیرگذاری مصالح در نقوش متفاوت در خانه‌ها پرداخته و به موضوع پژوهش در زمینه استفاده از نقوش در معماری سنتی و غربی نزدیک است و البته دارای تفاوت‌هایی به لحاظ رویکرد و ارزیابی است.		
خانه‌ها	«بررسی تأثیر تغییر کاربری معماری داخلی خانه بهنام»	مقاله	دبده و فرح‌نیا
مباحث	این مقاله به بررسی انعطاف‌پذیری با تغییر کاربری، پاسخگویی به نیاز جدید، یکپارچگی و پیوستگی فضاها و تزئینات متنوع در فضای داخلی خانه قاجاری پرداخته و به لحاظ تغییر کاربری در نمونه موردی مدنظر با تحقیق حاضر دارای مشابهت است.		

معماری سنتی و در ساختار شهرهای سنتی شکل گرفته بودند، در اواسط این دوره با ظاهری غربی آشکار شدند (رمضان جماعت و نیستانی، ۱۳۸۹، ۶۶). تزئینات معماری ایران، در هر دوره تاریخی با توجه به نیازها و امکانات موجود توسعه یافت و روح مکان را تحت تأثیر قرار داد؛ جلوه‌گر بخش‌های مختلف عناصر معماری از جزء به کل شد و با روش‌های گوناگون در بنا اجرا شد (مکی‌نژاد، ۱۳۸۷، ۹۵). تزئینات معماری شاخص در فضاهای بیرونی و درونی بناها پدیدار شد و هویت معماری را با بیان ارزش‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی معرفی کرد. تمایزات سبک‌های تزئینات در ادوار مختلف با در نظر گرفتن ویژگی‌های جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و مذهبی قابل توجه بود و معماران ایرانی با به‌کارگیری مجموعه‌ای از آرایه‌های معماری مانند: سقف‌های چوبی منقوش، ستون‌ها و سرستون‌های چوبی زیبا، استفاده از طرح‌های برجسته در سقف‌ها، منبت‌کاری، گره‌سازی، طره‌سازی و مشبک‌کاری به خلق بناهای مجلل پرداختند (کاتب، ۱۳۸۵، ۳۴۱). عمده‌ترین تزئینات معماری قاجاری متأثر از غرب، کاشی‌کاری، سنگ‌کاری، نقاشی و آیین‌کاری بود که دارای نقوش تزئینی شامل اشکال انتزاعی، اسلیمی، ختایی، گل‌فرنگی، مناظر و شکارگاه، گل و مرغ، تصاویر شاهان و شاهزادگان، نقش شیر و خورشید و فرشتگان است (مکی‌نژاد، ۱۳۸۷، ۴۸). جنبه‌های طبیعت‌گرایانه و تجمل‌گرایی نقوش سبب ایجاد فضای دنیوی متفاوت با

تصویر ۱. فرآیند اجرای پژوهش. مأخذ: نگارندگان.

جامعه تأثیر پذیرفت (Sajadi, Rostami & Rostami, 2014, 80). برخورد فناوری اروپا با فرهنگ سنتی ایران، در ابتدا به پذیرش اندیشه‌ها و ظاهر مادی غرب رسید و در اواسط این دوره به تقابل میان سنت و تجدد مبدل شد (بانی مسعود، ۱۳۸۸، ۷۸). فرم‌های بناهای ایرانی که با اصول

ویژگی‌های آرایه‌های معماری قاجاری ایران براساس اطلاعات اسناد، پیشینه این پژوهش و مطالعات میدانی در جدول ۴ به تفصیل بیان شده است.

• شهر قاجاری کرمانشاه

کرمانشاه در این دوران به‌عنوان مرکز حکومت محمدعلی میرزا دولت‌شاه، که شامل قسمت پهناوری از منطقه غرب ایران، شناخته می‌شد. مطابق اسناد و توصیفات تاریخ‌نگاران، تاجران، مسافران و نقشه شهر مطابق با تصاویر ۲ و ۳، تغییرات گسترده در شکل‌گیری و توسعه کرمانشاه با توجه به موقعیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در چارچوب یک نظام سازمان‌یافته توسط شاهزاده قاجار صورت گرفت. عملکردهای موجود در منطقه موجب پدیدآمدن قصر حکومتی، میدان مشق، نقاره‌خانه، مسجد جامع، بازار، میدان توپ‌خانه و دیوان‌خانه در کرمانشاه شد (برومند سرخابی، ۱۳۸۸، ۱۷۰).

• معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه

ورود الگوهای معماری غرب به معماری مسکونی قاجاری در کرمانشاه و تلفیق با معماری سنتی، تحولاتی را پدید آورد. ویژگی‌های معماری قاجاری کرمانشاه در جدول ۵ نشان داده شده است.

الگوهای معماری سیمای خانه‌های قاجار به تفکیک شاخصه‌های مورد استناد در جدول ۶ تحلیل شده است.

• ویژگی‌های آرایه‌های خانه‌های قاجاری کرمانشاه

پیدایش مدرنیسم و توسعه در معماری و شهرسازی کرمانشاه

حالت معنوی دوره‌های قبل شد (مومنی، عطاریان و قدردان قراملکی، ۱۳۹۴، ۱۳۰).

تزئینات قاجاری تحت تأثیر استفاده از تزئینات غربی، تنوع رنگ، تجمل‌گرایی، به‌کارگیری عناصر طبیعی مانند پرندگان و گل‌ها در نقوش و اجرای طرح‌ها به‌صورت غیرهندسی است (کیان‌مهر، تقوی‌نژاد و میرصالحیان، ۱۳۹۴، ۸۶). آرایه‌های معماری در بخش‌های عمده‌ای از قصرها و خانه‌های اشرافی آیین‌کاری با شیوه‌های مختلف اجرا شد و به‌کارگیری گچبری‌های منقوش درون بناها بسیار رواج یافت (آیت‌اللهی، ۱۳۸۹، ۲۹۹)؛ همچنین استفاده از قوس‌های نیم‌دایره‌ای و سنتوری در کاخ‌ها و بناهای مسکونی متداول شد (پاسیان خمیری، رجعی و فرخ‌زاد، ۱۳۹۶). آرایه‌های معماری بناهای قاجاری، با به‌کارگیری خطوط منحنی متناوب در نما، تکرار و ریتم در طاق و قوس رومی در پنجره، هماهنگی نوع تزئینات و رنگ، مشابهت سرستون‌ها، وحدت عناصر و طراحی نما، رعایت تقارن ستون‌ها و سرستون‌ها در نما بروز یافت؛ درک کلی از مجموعه تزئینات بنا به‌واسطه مرتبط‌بودن این عناصر با یکدیگر محقق شد (امینی، مطلبی و دباغچی، ۱۳۹۹). محتوا و موضوع تزئینات معماری قاجاری، به‌صورت بدیع و منحصر‌به‌فرد همراه با نفوذ فرهنگ غرب متمایز شد و اجرای متفاوت این‌گونه تزئینات از ویژگی‌های شاخص این دوره بود (افضل‌طوسی، سلاخی و سلاخی، ۱۳۹۲، ۵۷۸). در این دوره سبک تزئینات بناهای قاجاری، به‌صورت تلفیقی ایرانی و غربی آشکار شد (نظربلند، ۱۳۹۶).

جدول ۴. ویژگی‌های آرایه‌های معماری قاجاری ایران. مأخذ: نگارندگان.

ویژگی‌های آرایه‌های معماری قاجاری ایران

گچبری	گچبری‌های قاجاری به‌صورت متراکم، با نقوش مجلل و متنوع اجرا شد و دو دیدگاه در گچبری بناها پدید آمد: ۱. گچبری‌های سنتی: استفاده از نقوش و عناصر ایرانی؛ ۲. گچبری‌های تلفیقی: ترکیب نقوش ایرانی و غربی.
حجاری	تزئینات سنگی قاجاری با استفاده از اشکال مختلف، دارای عملکرد اجرایی مشابه با نقوش مجلل گچبری‌های قاجاری بود و سه دیدگاه در حجاری بناها قابل مشاهده است: ۱. تقلید از معماری سنتی ایرانی ۲. تأثیرپذیری از معماری غربی ۳. تلفیق هنر معماری ایرانی و غربی.
کتیبه‌نگاری	کتیبه‌نگاری قاجاری همراه با کاشی هفت‌رنگ و به‌صورت عملکرد اجرایی گذشته انجام شد.
کاشی‌کاری	کاشی‌کاری قاجاری دارای ویژگی‌های به شرح زیر بیان شده است: اجرای سنتی کاشی‌کاری‌ها، به‌کارگیری مضامین مشابه با نمونه‌های غربی، کاربرد هنر کاشی‌کاری تلفیقی ایرانی و اروپایی، استفاده از نقوش گیاهی، طبیعت، نقش انسان‌ها برگرفته از الگوهای فرنگی، الگوگرفتن از رنگ‌های گرم مورد استفاده در عمارت‌های غرب مانند: زرد، نارنجی، صورتی و قرمز و رواج تکنیک کاشی هفت‌رنگ قاجاری.
نقاشی	نقاشی قاجاری در دو دوره به شرح ذیل بررسی شده است: دوره اول، دوران سلطنت فتحعلی‌شاه و محمدشاه: برخورداری از نگرش آرمانی در نقاشی کاخ‌ها و بناهای مسکونی، نقاشی‌ها به‌صورت تک‌چهره از پادشاه، استفاده از رنگ روغن در تابلوها، به‌کارگیری قرینه‌سازی در تابلوها، ورود آثار مذهبی و شمایل حیوانات به نقاشی، رعایت اصول نگارگری ایرانی، عدم استفاده از اصول شبیه‌سازی نقاشی غرب و نمایش‌دادن زیبایی توسط نقاش ایرانی، اجرای جناغی نقاشی‌های دیوارها و طاقچه‌های بناها. دوره دوم، دوران سلطنت ناصرالدین‌شاه: تحولات نقاشی ایرانی و تأثیرگذاری تجدید بر شیوه سنتی هنر ایرانی، الگوپذیری از نقاشی غربی.

آن‌ها شد (افشار سیستانی، ۱۳۷۱، ۱۰۸۷)؛ به‌صورتی که شکل‌گیری مجموعه خانه، مسجد، کتابخانه و حسینیه فیض‌مهدوی به‌عنوان محل پذیرایی از زائران عتبات عالیات و جویندگان علم مطرح شد که موجب ایجاد تشکلهای فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی در محله شد و زندگی مردم را تحت تأثیر قرار داد (همان).

این خانه در سال ۱۳۷۰ تحت تملک میراث فرهنگی استان کرمانشاه قرار گرفت و در سال ۱۳۸۵ با شماره ثبت ۱۷۵۶۰ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسید. خانه فیض‌مهدوی در سال ۱۳۹۴ با هدف تقویت صنایع دستی و بومی استان به‌عنوان موزه ریسندگی به بهره‌برداری رسید (فارس)؛ پس از حادثه آتش‌سوزی در سال ۱۳۹۶ صندوق احیا و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی به‌واسطه اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان این خانه را از طریق مزایده به‌منظور تغییر کاربری مطابق تصویر ۶ به سرمایه‌داران بخش خصوصی واگذار کرد.

این خانه در سال ۱۴۰۱ با مجوز اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تغییر کاربری یافت و به مجموعه اقامتی، پذیرایی و فرهنگی تبدیل شد و مطابق تصویر ۶ به‌عنوان یک الگوی احیا و باززنده‌سازی برای ساماندهی و رونق‌بخشیدن به سایر خانه‌های تاریخی شهر کرمانشاه شناخته شد.

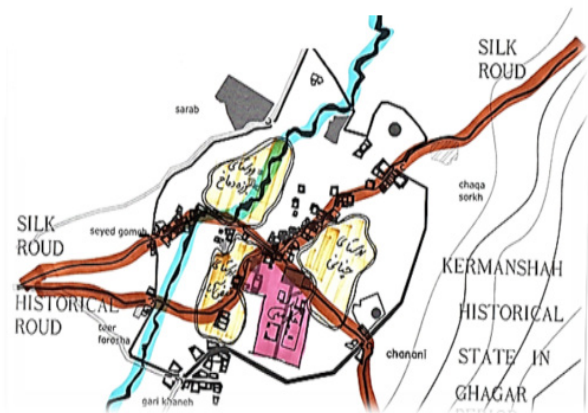
به‌طوری‌که امروزه با توجه به ارزش‌های تاریخی، کالبدی و فرهنگی سرای میراثی فیض‌مهدوی مطابق با تصویر ۶ بازآفرینی شده است. در همین راستا «محمدعلی سلطانی» پژوهشگر تاریخ کرمانشاه، این خانه را به‌عنوان «خانه مشروطیت کرمانشاه» معرفی کرد و خواستار تأسیس موزه تاریخ مشروطه کرمانشاه در این بنا شد و در سال ۱۴۰۱ بخشی از سالن‌های این خانه به عکس‌ها و اسناد مشروطه اختصاص یافت.

ویژگی‌های معماری خانه فیض‌مهدوی براساس اطلاعات اسناد و مطالعات میدانی در تصویر ۷ به تفصیل بررسی شده است.

الگوهای فضایی خانه فیض‌مهدوی

فضاهای خانه فیض‌مهدوی شامل دو بخش فضاهای بیرونی و اندرونی است که معمار این بنا با به‌کارگیری اختلاف سطح ناشی از عوارض طبیعی زمین این دو فضا را از یکدیگر متمایز کرده است. طراحی هنرمندانه فضای سبز توسط معمار موجب تقسیم‌بندی فضایی مناسب شده است. الگوی فضاهای اندرونی این خانه مطابق با تصویر ۸ به‌صورت سه طبقه در جهت شمال و دو طبقه در جهت جنوب و میانسرا در قسمت میانی قابل مشاهده است. در این پژوهش «موقعیت

هسته‌های اولیه شهر قاجاری کرمانشاه

تصویر ۲. هسته‌های اولیه شهر قاجاری کرمانشاه. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

تصویر ۳. ساختار اصلی بافت شهر قاجاری کرمانشاه. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

در دوران قاجار، تحولاتی شایان ذکر در به‌کارگیری آرایه‌های معماری پدید آورد؛ در این پژوهش ویژگی‌های مصالح و آرایه‌های خانه‌های قاجاری کرمانشاه، براساس اطلاعات اسناد و مطالعات میدانی در جدول ۷ به شرح ذیل بیان شده است.

• خانه فیض‌مهدوی کرمانشاه

خانه فیض‌مهدوی در نیمه دوم قرن ۱۳ هجری قمری در بافت قدیمی شهر و همسایگی بازار تاریخی کرمانشاه در محله علاف‌خانه مطابق با تصاویر ۴ و ۵ احداث شد؛ این بنا به‌صورت مجموعه‌ای با ارزش از بناهای مسجد، حسینیه، حمام و خانه شکل گرفت (سلطانی، ۱۳۸۱، ۴۱۵).

مالکیت این خانه در ابتدا متعلق به خاندان فیض‌مهدوی بود که حضور آن‌ها به‌عنوان یکی از مراجع مذهبی کرمانشاه در دوران قاجار و محور اصلی قیام مشروطیت در غرب ایران، سبب بهره‌مندی بسیاری از مشروطه‌خواهان از تعلیم

جدول ۵. بررسی ویژگی‌های معماری قاجاری کرمانشاه. مأخذ: نگارندگان.

ویژگی‌های معماری قاجاری کرمانشاه

دیوار	بالکن	ورودی	راه پله	زیرزمین
تقسیم‌شدن نما به تعدادی دهانه دارای بالکن‌ها به تقلید از بناهای غربی و استفاده از طرح مرتفع و استفاده از بالکن	بالکن‌ها به تقلید از بناهای غربی و استفاده از طرح مرتفع و استفاده از بالکن	طراحی ورودی‌های مرتفع و استفاده از بالکن	قرارگیری به صورت قائم در کنار یا در امتداد ورودی	نمایان‌شدن زیرزمین در سیمای خارجی بنا
				

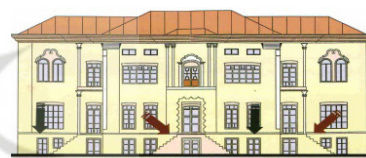
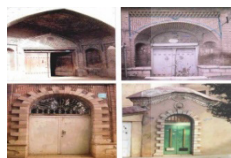
اواخر دوره: رواج سبک معماری غرب و دگرگونی مصالح و تکنولوژی

ابتدای دوره: استفاده از قوس‌های ورودی باربر؛

اواسط دوره: استفاده از نعل درگاه‌های چوبی، قوس‌های نیم‌دایره‌ای، دسته سبیدی

و بیضی؛

اواخر دوره: حذف‌شدن پیش‌طاق‌ها، سکوها، کوبه و حلقه

بر مؤلفه‌های تعیین‌شده در این خانه با کاربرد در تزئینات فضاهای بیرونی و درونی خانه شامل: «کتیبه، مقرنس‌کاری، منبت‌کاری، نقاشی، آجرکاری، آینه‌کاری، آهک‌بری، شیشه‌های رنگی، کاربندی، کاشی‌کاری، رنگ‌کاری، گچ‌بری، لوستر، کاغذدیواری، سنتوری، سقف‌های تخت و برجسته، پرده‌های مخمل و مجسمه» که با توجه به تحلیل ویژگی‌ها، عناصر معماری، الگوهای تزئیناتی و ساختاری فضا، به تفکیک ارائه شده، صورت پذیرفته است. معیار ارزیابی مؤلفه‌ها به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای براساس ادبیات نظری، پیشینه تحقیق و مطالعات میدانی تعیین شده است. ارزیابی چگونگی و میزان تأثیرگذاری معماری سنتی ایران و معماری غرب بر مؤلفه‌های تعیین‌شده، به صورت نسبت تعداد ویژگی‌های معماری سنتی و غربی در هریک از شاخصه‌ها بر کل ویژگی‌های معماری سنتی و غربی مربوط به آن شاخصه در واحد درصد، به تفکیک بیان شده و معیار ارزیابی برای هر یک از شاخصه‌ها ۰-۱۰۰ درصد محاسبه شده است. لازم به ذکر است در صورتی که یکی از ویژگی‌های موجود در **جدول ۹** در یک شاخصه تحت تأثیر تلفیقی معماری سنتی ایران و معماری غرب به طور همزمان باشد معیار ارزیابی ۵۰ درصد در نظر گرفته شده است. در این فرایند با در نظر گرفتن این که نتایج کمی حاصل از این تحلیل نمی‌تواند به عنوان معیار دقیقی از ارزیابی میزان تأثیرگذاری

قرارگیری و عملکرد فضاهای خانه فیض‌مهدوی» مطابق با **تصاویر ۹، ۱۰ و ۱۱** به تفصیل بیان شده است.

- آرایه‌های خانه فیض‌مهدوی

شکل‌گیری و توسعه خانه فیض‌مهدوی، مبتنی بر مسائل حاکم بر فرهنگ، زندگی اجتماعی، عقاید و باورها بود و موجب پدیدآمدن تأثیرات عینی مانند درونگرایی و حفظ اصل حریمیت شد. بهره‌برداری معمار بنا از عوارض طبیعی، در قرارگیری فضاهای بنا سبب ایجاد زیبایی بصری قابل توجهی شد که در نمای داخلی مشهود است؛ حس پویایی را در فضای خانه به واسطه گردش داخلی بنا فراهم کرد. تزئینات معماری قاجاری تحت تأثیر توسعه معماری غرب در بنای فیض‌مهدوی آشکار شد (**مرادی، ۱۳۸۲، ۱۰۵**). آرایه‌های معماری خانه فیض‌مهدوی، تحت تأثیر توسعه معماری غرب به صورت گچ‌بری، آجرکاری، نرده‌های فلزی، قاب‌بندی‌ها و آهک‌بری بروز کرد که این عناصر به تفصیل در **جدول ۸** بررسی شده است.

• ارزیابی تطبیقی تأثیرات توسعه معماری سنتی و مدرن در تزئینات معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی در کرمانشاه - فرایند ارزیابی چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری خانه فیض‌مهدوی از معماری سنتی ایران و معماری غرب ارزیابی مطابق با تعیین میزان تأثیرگذاری معماری مد نظر

جدول ۶. الگوهای معماری سیمای خانه‌های قاجار. مأخذ: نگارندگان.

الگوهای معماری سیمای خانه‌های قاجار کرمانشاه	
تقارن	محور تقارن مرتفع همراه تزئینات با جزئیات بیش‌تر.
بازشو	ابعاد متنوع بازشو، پنجره کشیده در راستای قائم، عرض کم‌تر پنجره نسبت به در، فرم مستطیل شکل و دارای قوس.
نرده	نرده پنجره و بالکن: چوبی و فلزی، نرده ایوان بیرونی و حفاظ پله: چوبی، نرده بهار خواب درون ساختمان با طرح و نقش‌های متنوع: فلزی.
آجر	تزئینات آجری نما با طرح و نقش‌های متنوع: آجر چهارگوش قزاقی: کفیوش حیاط خانه، آجر قالبی تراش و تزئینی: سرستون، آجر مهری برجسته: حاشیه ایوان و لچکی قوس پنجره، آجر نقش‌دار خفته راسته یا جناغی: حاشیه پنجره، سطح دیوار و هره‌چینی در لبه بام، آجر نقش‌دار هندسی و گل برجسته: حاشیه پنجره، سطح دیوار و هره‌چینی در لبه بام.
تزئینات	تزئینات سنگی: سنگ‌های منقوش: رخابم، گل در کتیبه: در ورودی، حاشیه قوسی‌شکل: در و پنجره، قوس کمانی: بین ستون‌ها، قوس دسته‌سبیدی: در، قوس سه مرکز پا تو پا: در، قوس کند سینه‌کفتری: پنجره.
بالکن	خانه‌های برون‌گرا: بالکن‌های سرپوشیده با حداقل دو ستون در اطراف آن.
ورودی	خانه‌های برون‌گرا: پله: ارتباط فضای بیرون به فضای داخل، خانه‌های درون‌گرا: در ورودی چوبی و دو لته، با قوس دسته‌سبیدی و قرارداشتن دو سکو در اطراف آن.
سقف	شیدار
سنتوری و رخابم	سنتوری: ورودی بنا: مثلثی، شکسته و قوس‌دار، رخابم: پیشانی بنا بالاترین قسمت نمای ساختمان (به‌صورت سطح نواری افقی ساده و گاهی با مقرنس‌های گچی، سفالی و تلفیقی از آجر و گچ).
ستون	ابتدای دوره قاجار: سنتی و در فضای درونی بنا. اواخر دوره قاجار: پدیدارشدن در چشم‌انداز شهری. تزئینات ستون: الهام از هنر ایرانی (نقوش آجری، گچی و آیینه‌کاری)، ستون‌ها و ایوان‌های ستون‌دار کلاسیک (حیاط خانه‌ها و نمای حجره‌ها در خیابان)، ورودی‌های ستون‌دار و طاق‌نماها (دوریک، یونیک و کرتنی اغلب از گل و بوته)، تنه ستون‌ها (تراش‌خورده و با ظرافت استوانه‌ای‌شکل)، جنس ستون‌ها: (آجر و گچ)، تزئینات ستون و سرستون: (آجر و گچ).
پنجره، روزن و شباک	پنجره: تعداد، ابعاد، اندازه و فرم (الگوی سنتی و تلفیقی در سال‌های نخست، میانی و الگوی فرنگی در نیمه دوم). نیمه اول دوره قاجار: پنجره (ساده و مستطیل‌شکل، دارای دو یا چند لنگه ثابت یا بازشو، کتیبه مستطیل، منحنی و شکسته، پنجره مجاور معابر دارای حفاظ فلزی، پنجره درون حیاط محصور فاقد حفاظ). اواخر دوره قاجار: شمایل جدید بازشوها، الگوهای فرنگی دو یا سه بازشو در یک دهانه. روزن: تأمین نور و روشنایی، تهویه فضا: (فضاهای خدماتی: مطبخ و انبار)، خنک‌کردن هوا در خانه‌های درون‌گرا (مربع، مستطیل، مثلث، دایره و بیضی). شباک: حفاظت درون بنا (کاشی، سنگ، چوب و گچ).

تزئینات سنتی ایران و معماری غرب در آرایه‌های معماری خانه محسوب شود اما در پاسخگویی به سؤالات این پژوهش، به‌صورت تبیین و ارزیابی چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب براساس مقایسه تطبیقی مؤلفه‌های تعیین‌شده و ارزیابی آن‌ها مطابق **جدول ۹** مؤثر بوده است. طبق شاخصه‌های تعیین‌شده متأثر از معماری سنتی ایران و معماری غرب در **جدول ۹**، نمونه موردی مد نظر به تفصیل ارزیابی شده است.

نتایج حاصل از ارزیابی «چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه فیض‌مهدوی»، با توجه به تحلیل ویژگی‌ها، عناصر معماری، الگوهای تزئیناتی و ساختاری فضا و شاخصه‌های متأثر از

تزئینات سنتی و غرب، مطابق تصاویر فوق به شرح ذیل نیز در پاسخگویی به سؤالات این پژوهش مؤثر بوده است.

الف: عناصر تزئینات مرحله اول: تزئینات این مرحله درخانه فیض‌مهدوی به‌صورت آجرکاری، ستون و طاق‌نما، آب‌نما، فضای سبز، گچ‌بری، سقف چوبی، رنگ‌کاری، کاربندی، نقاشی دیواری، آهک‌بری، در و پنجره و شیشه رنگی در بالاترین سطح **تصویر ۱۲** قرار دارد؛ تزئینات این شاخصه به‌صورت «کاشی کاری، آیینه کاری، مقرنس کاری و منبت کاری» ۵۰٪ از سطح را به خود اختصاص داده است. هم‌چنین تزئینات این شاخصه به‌صورت «سنتوری، نقاشی روی پارچه، کاغذدیواری، لوستر، پرده، مجسمه و کتیبه» در خانه فیض‌مهدوی به‌کار گرفته نشده است.

معماری سنتی ایران و معماری غرب در آرایه‌های معماری خانه محسوب شود اما در پاسخگویی به سؤالات این پژوهش، به‌صورت تبیین و ارزیابی چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب براساس مقایسه تطبیقی مؤلفه‌های تعیین‌شده و ارزیابی آن‌ها مطابق **جدول ۹** مؤثر بوده است. طبق شاخصه‌های تعیین‌شده متأثر از معماری سنتی ایران و معماری غرب در **جدول ۹**، نمونه موردی مد نظر به تفصیل ارزیابی شده است.

نتایج حاصل از ارزیابی «چگونگی و میزان الگوپذیری آرایه‌های معماری از معماری سنتی ایران و معماری غرب در خانه فیض‌مهدوی»، با توجه به تحلیل ویژگی‌ها، عناصر معماری، الگوهای تزئیناتی و ساختاری فضا و شاخصه‌های متأثر از

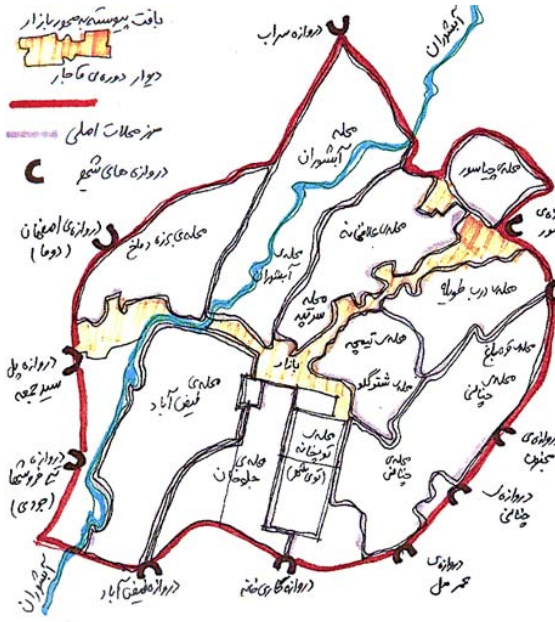
جدول ۷. مصالح و آرایه‌های خانه‌های قاجاری کرمانشاه. مأخذ: نگارندگان.

مصالح و آرایه‌های خانه‌های قاجاری کرمانشاه

<p>سازه ساختمانی: آجر و چوب. ستون و سقف: دیوار باربر و الوار چوبی. با ورود الگوهای فرنگی، پوشش سقف: سنگ و ورق فلزی. سقف‌های متأخر: تکنیک ساخت دو پوسته. بالکن: بیرون زدگی تیر چوبی به کار رفته در سقف طبقه اول از سطح دیوارنما.</p>	<p>سازه</p>
<p>آجرهای تراش‌دار و مهری، پنجره و در: چوبی. نرده: چوبی و فلزی. شیوه اجرای نما: تلفیق کاشی‌کاری و گچ‌کاری با نمای آجری.</p>	<p>نما</p>
	
<p>نماهای داخلی، بیرونی، سر در منازل، کتیبه، قاب پنجره، سطح روی ستون، جرز و لچکی. آجر پیش‌بر و مهری: بدنه و سیمای بام، رخیام، معماری خیابانی شهر. انواع آجرکاری: آجر تزئینی قالبی و تراش‌دار: در اندازه‌ها و شکل‌های مختلف هندسی و غیرهندسی با طرح و نقش‌های متنوع (در نمای پایه ستون، سرستون، حاشیه، کتیبه در، برجستگی و فرورفتگی)؛ آجر قواره‌بری: از قطعه‌های مستقیم آجر نقش گردان یا قطعه‌های منحنی، قاب با طرح و نقش‌های مختلف؛ آجرکاری تزئینی مهری یا نقش‌دار: آجرها مربع‌شکل، مستطیل، لوزی و چلیپا با نقش‌های مختلف برجسته یا فرورفته در لچکی قوس، حاشیه، رخیام، زیرخورشیدی، روی جرز، میان دو طبقه بنا، بالای ورودی و پنجره؛ کاربرد آجر تزئینی: کاربرد حاشیه؛ کاربرد تک‌آجر با نقش کامل: در وسط آجرهای ساده و تراش‌دار؛ مجموعه چهار آجر در کنار هم: یک نقش کامل؛ آجر نقش‌دار: قاب‌سازی از طرح بزرگ بر روی بدنه وسیع.</p>	<p>آجرکاری</p>
	
<p>هفت‌رنگ با نقوش اسلیمی، ختایی؛ تصاویری از پادشاهان، داستان‌های ادبی، حماسی، قرآنی، اسطوره‌ای، گل و پرند؛ کاربرد وسیع رنگ‌های زرد و نارنجی در آرایش بناها؛ صورت‌سازی، پیکره‌سازی و نقش صورت انسان با به‌وجود آمدن رنگ کاهی و صورتی؛ کاشی خشتی، هفت‌رنگ و معقلی در نمای ساختمان‌ها بین پنجره‌ها و کتیبه‌ها؛ بیش‌ترین کاشی‌کاری در مسجد عمادالدوله، تکیه معاون‌الملک و در خانه‌های مسکونی.</p>	<p>کاشی‌کاری</p>
	
<p>کاربرد شیشه رنگی: دارای نقوش، طرح‌های گل و بوته و نقوش اسلیمی؛ کاربرد شیشه‌های محدب: آئینه، منحنی دوردار و غیرهندسی؛ کاربرد آئینه‌کاری و گچ‌بری همراه نقاشی و خطاطی: متن‌بندی، رسمی‌بندی، سقف و مقرنس؛ اشکال مختلف آئینه: مثلث، لوزی، مستطیل و مربع به‌صورت الماس‌تراش و به‌شیوه گره‌سازی؛ کاربرد گچ‌بری: قاب، سینۀ سنتوری، لچکی بالای پنجره و رخیام؛ تزئینات گچ‌بری: برجسته و نیم‌برجسته با نقش‌هایی انسانی و گیاهی؛ گچ‌بری زیر سقف: طرح‌های هندسی و با رنگ‌های ساده.</p>	<p>گچ‌بری و آئینه‌کاری</p>
	

تصویر ۵. محله علافخانه و خانه فیض مهدوی. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

تصویر ۴. محلات و دروازه‌های کرمانشاه. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

تصویر ۶. خانه فیض مهدوی در کرمانشاه. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

فضای سبز، گچبری، سقف چوبی، رنگ‌کاری، نقاشی دیواری، در و پنجره و شیشه‌رنگی در بالاترین سطح قرار دارد؛ تزئینات

(ب) عناصر تزئینات مرحله دوم: تزئینات این مرحله درخانه فیض مهدوی به صورت آجرکاری، ستون و طاق‌نما، آب‌نما،

این شاخصه به صورت کاشی کاری، آیینه کاری، مقرنس کاری و منبت کاری ۵۰٪ از سطح را به خود اختصاص داده است. هم‌چنین تزئینات این شاخصه به صورت «سنتوری، نقاشی روی پارچه، کاغذدیواری، لوستر، پرده، مجسمه و کتیبه» در خانه فیض مهدوی به کار گرفته نشده است.

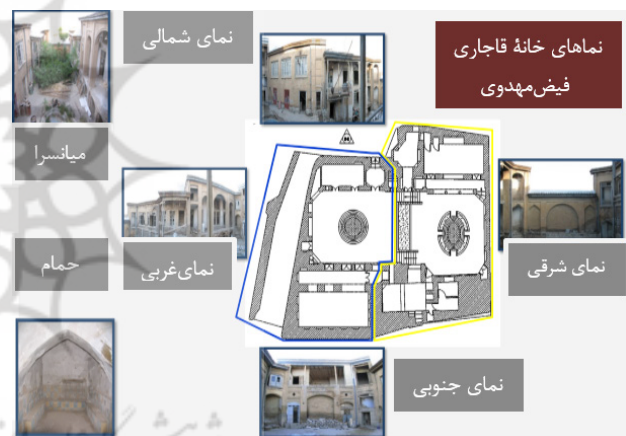
تأثیرگذاری شاخصه‌های متأثر از تزئینات سنتی و مدرن: تأثیرگذاری شاخصه‌ها مطابق با تصویر ۱۳، به ترتیب در تزئینات آجرکاری، ستون و طاق نما، آب‌نما، فضای سبز، گچبری، سقف چوبی، رنگ کاری، نقاشی دیواری، در و پنجره و شیشه رنگی مشاهده می‌شود که در بالاترین سطح قرار گرفته است. هم‌چنین میزان تأثیرات در تزئینات کاشی کاری، آیینه کاری، کاربردی، آهک‌بری، مقرنس کاری و منبت کاری ۵۰٪ از سطح را به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری

تحولات خانه قاجاری فیض مهدوی شهر کرمانشاه، با الگوپذیری از ویژگی‌های فرهنگ ایرانی، تعاملات اجتماعی و عقاید و باورهای حاکم در جامعه نمود یافت. شکل‌گیری و تغییرات این خانه با پدید آمدن تأثیرات عینی مانند درونگرایی و حفظ اصل محرمیت همراه شد. بهره‌برداری معمار بنا از عوارض طبیعی، در قرارگیری فضاهای بنا سبب ایجاد زیبایی بصری قابل توجهی شد که در نمای داخلی خانه قابل مشاهده است و حس پویایی را در فضای خانه به واسطه گردش داخلی بنا فراهم کرد. تزئینات معماری قاجاری تحت تأثیر توسعه معماری غرب در بنای فیض مهدوی نمایان شد. فضاهای خانه فیض مهدوی شامل دو بخش فضاهای بیرونی و اندرونی است که معمار این خانه با به کارگیری اختلاف سطح ناشی از عوارض طبیعی زمین این دو

تصویر ۷. ویژگی‌های معماری خانه قاجاری فیض مهدوی. مأخذ: نگارندگان.

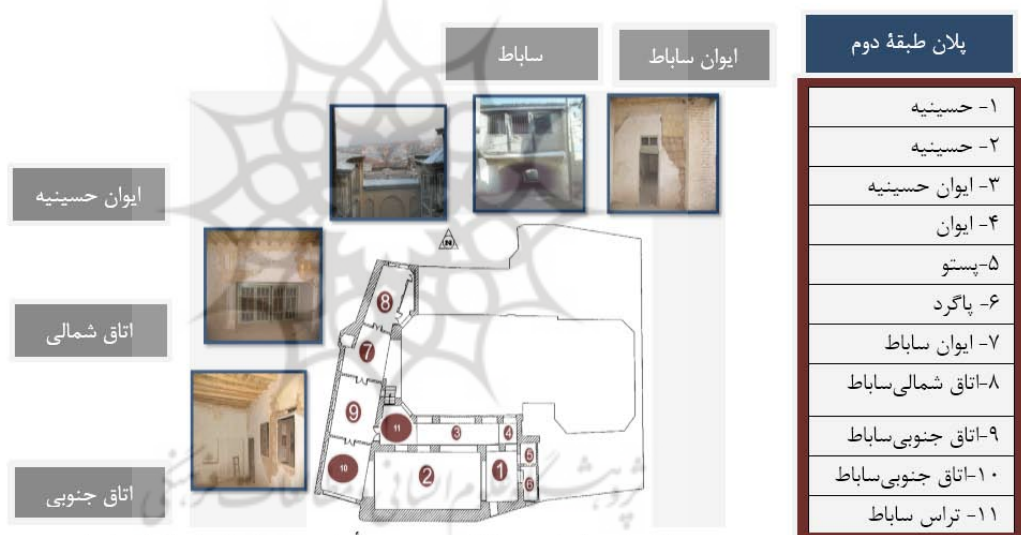
تصویر ۸. نماهای خانه فیض مهدوی. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۹. پلان همکف خانه فیض مهدوی. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

تصویر ۱۰. پلان طبقه اول خانه فیض مهدوی. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

تصویر ۱۱. پلان طبقه دوم خانه فیض مهدوی. مأخذ: میراث فرهنگی استان کرمانشاه.

در خانه فیض مهدوی تزئینات آجر کاری، ستون و طاق نما، آب نما، فضای سبز، گچبری، سقف چوبی، رنگ کاری، نقاشی دیواری، در و پنجره و شیشه رنگی در بالاترین سطح مشاهده می شود و در این مرحله از تزئینات سنتوری، نقاشی روی پارچه، کاغذ دیواری، لوستر، پرده، مجسمه و کتیبه استفاده نشده است. میزان تأثیرگذاری شاخصه های متأثر از تزئینات مرحله اول و دوم، در خانه فیض مهدوی در تزئینات آجر کاری، ستون و طاق نما، آب نما، فضای سبز، گچبری، سقف چوبی، رنگ کاری، نقاشی دیواری، در و پنجره و شیشه رنگی در بالاترین سطح مشاهده می شود و سپس تزئینات کاشی کاری، آینه کاری، کاربندی، آهکبری، مقرنس کاری و منبت کاری را تحت تأثیر قرار داده است. در نتیجه تحولات و الگوپذیری تزئینات معماری خانه قاجاری فیض مهدوی،

فضا را از یکدیگر متمایز کرده است. یافته های این پژوهش نشان می دهد که، تحولات آرایه های معماری خانه قاجاری فیض مهدوی در فضاهای خانه که شامل دو بخش فضاهای بیرونی و اندرونی است، طی دو مرحله اول و دوم تحت تأثیرات معماری سنتی ایران و معماری غرب بروز یافته است.

ارزیابی شاخصه های متأثر از تزئینات معماری بیانگر آن است که، عناصر تزئینات مرحله اول، در خانه فیض مهدوی تزئینات آجر کاری، ستون و طاق نما، آب نما، فضای سبز، گچبری، سقف چوبی، رنگ کاری، کاربندی، نقاشی دیواری، آهکبری، در و پنجره و شیشه رنگی در بالاترین سطح مشاهده می شود و در این مرحله از تزئینات سنتوری، نقاشی روی پارچه، کاغذ دیواری، لوستر، پرده، مجسمه و کتیبه استفاده نشده است. عناصر تزئینات مرحله دوم،

جدول ۸. آرایه‌های معماری خانه فیض مهدوی کرمانشاه. مأخذ: نگارندگان.

آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض مهدوی

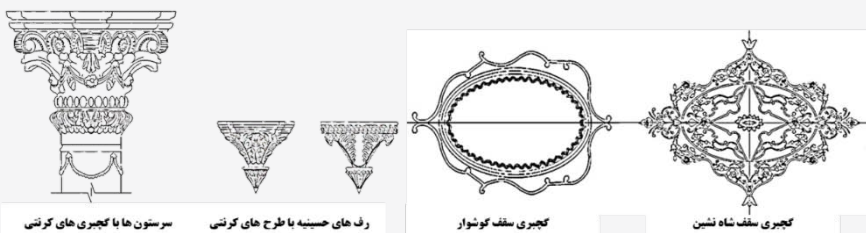
➤ گچبری: این بنا به دو صورت اجرا شده است؛

گچبری‌های اجرا شده در محل

گچبری‌های پیش‌ساخته

گچبری‌های سقف شاه‌نشین، زمستان‌نشین و سقف حسینیه

گچبری‌های سرستون‌های ایوان شاه‌نشین و حسینیه

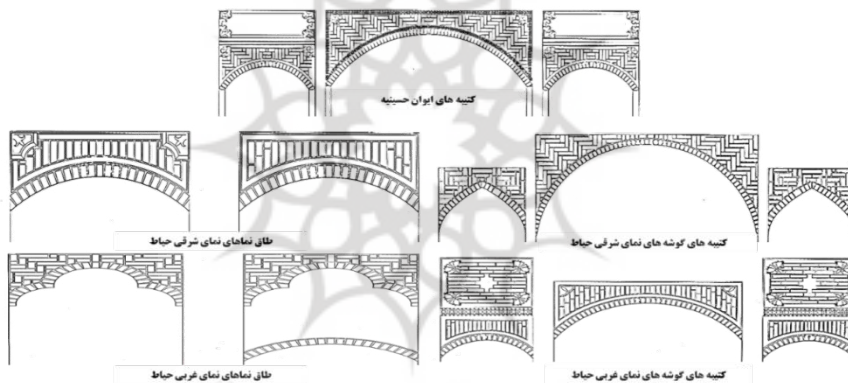
➤ آجرکاری: آجرکاری در نماهای داخلی-خارجی با طرح‌های برگرفته از معماری غرب اجرا شده است:

انواع

زمینه

طرح‌ها

طرح پرندگان، گیاهان، حاشیه‌ای، فتیله‌ای، راسته خفته، هره‌ای و ایستاده آجرهای قالبی، نگینی در طرح‌های پرندگان و گیاهی؛ آجر پیش‌بر و مه‌ری در محذب یا مقعر حاشیه‌ها؛ آجرهای معمولی در متن کار

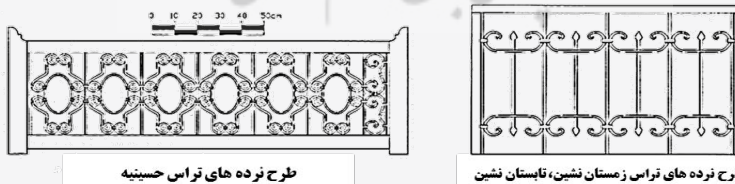
➤ نرده‌های فلزی:

نرده‌های فلزی با بست‌های فلزی و قاب چوبی

نرده‌های فلزی به لحاظ کاربرد فلز و طرح

نوع طرح: ماریچی

کاربرد: تراس‌ها و ایوان‌ها

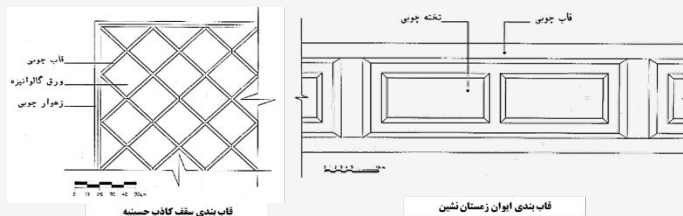
➤ قاب بندی:

قاب بندی‌های زمستان‌نشین

قاب بندی‌های سقف حسینیه

قاب‌های چوبی که داخل آن‌ها تخته‌های چوبی قرار دارد.

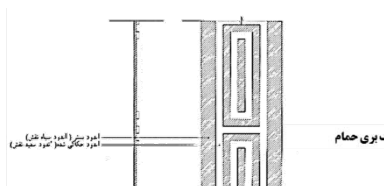
قاب‌های چوبی که داخل آن‌ها ورقه‌های قلع اندود قرار دارد؛

آرایه‌های معماری خانه قاجاری فیض‌مهدوی

اجرای طرح آهک‌بری در حمام:

پوشاندن سطح زیرسازی شده با یک لایه آندود؛
 رنگ‌آمیز لایه آندود با رنگ طبیعی؛
 اضافه کردن دوده به ملات آندود؛
 طراحی نقوش مد نظر، حذف کردن قسمت‌های منفی و نمایان شدن نقوش.

جدول ۹. ارزیابی شاخصه‌های آرایه‌های خانه فیض‌مهدوی. مأخذ: نگارندگان.

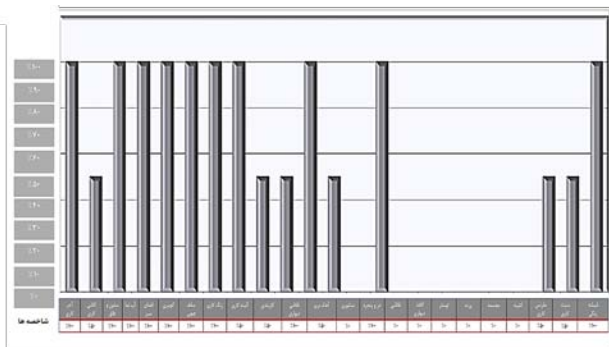
آرایه‌های خانه‌های قاجاری

➤ مرحله اول: تأثیرات معماری سنتی ایران

آرایه‌های سنتی	کتیبه	مقرنس کاری	منبت کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	آهک‌بری	شیشه‌های رنگی
تزیینات بیرونی	کاربندی	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	آهک‌بری	شیشه‌های رنگی
تزیینات درونی	آجر کاری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	آهک‌بری	شیشه‌های رنگی
تزیینات بیرونی	آجر کاری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	آهک‌بری	شیشه‌های رنگی
تزیینات درونی	آئینه کاری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	آهک‌بری	شیشه‌های رنگی

➤ مرحله دوم: تأثیرات معماری غرب

آرایه‌های غربی	کتیبه	مقرنس کاری	منبت کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	لوستر	شیشه‌های رنگی
تزیینات بیرونی	کاشی کاری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	لوستر	شیشه‌های رنگی
تزیینات درونی	گچ‌بری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	لوستر	شیشه‌های رنگی
تزیینات بیرونی	گچ‌بری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	لوستر	شیشه‌های رنگی
تزیینات درونی	گچ‌بری	کاشی کاری	کاشی کاری	نقاشی	آجر کاری	آئینه کاری	لوستر	شیشه‌های رنگی

تصویر ۱۳. تعیین درصد نسبی تأثیر گذاری شاخصه‌ها. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۱۲. شاخصه‌های متأثر از عناصر تزئینی مرحله اول و دوم. مأخذ: نگارندگان.

اول در تبریز. مجموعه مقالات همایش ملی سازه، راه، معماری. چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس.

• بانی مسعود، امیر. (۱۳۸۸). *معماری معاصر ایران: تکاپوی بین سنت و مدرنیته*. تهران: هنر معماری قرن.

• برومند سرخابی، هدایت‌الله. (۱۳۸۸). در جستجوی هویت شهری کرمانشاه. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

• خدادادی، آناهیتا و بزرگمهری، زهره. (۱۳۹۰). *آموردهای ایرانی (شناخت آسیب‌شناسی و مرمت)*. تهران: سروش دانش.

• بیات، عزیزالله. (۱۳۵۷). *جغرافیای مختصر کرمانشاه*. نشر بی‌نا.

• بیگلری، هرمز. (۱۳۷۶). *تاریخ کرمانشاه در عصر قاجار یا نگرشی بر تاریخ اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کرمانشاه به انضمام اسناد و مدارک تاریخی*. کرمانشاه: طاق بستان.

• پاسبان خمیری، رضا؛ رجبعلی، حسن و فرخ‌زاد، محمد. (۱۳۹۶). سیر دگرگونی فضای بسته، فضای سرپوشیده و فضای باز در خانه‌های تاریخی گرگان از دوره قاجاریه به پهلوی اول. *مرمت و معماری ایران*، ۷ (۱۳)، ۹۱-۱۰۶.

• حائری مازندرانی، محمدرضا. (۱۳۸۸). *خانه، فرهنگ، طبیعت: بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر*. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

• حسینی، سید هاشم؛ احمدزاده، فرید و شایگان‌فر، نادر. (۱۳۹۴). مطالعه و شناخت تزئینات معماری مساجد شاخص دوره قاجار در شهر کرمانشاه. *مجموعه مقالات همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی*. رشت، دانشگاه پیام نور گیلان.

• خاکپور، مژگان؛ انصاری، مجتبی و طاهرنیان، علی. (۱۳۸۹). گونه‌شناسی خانه‌های بافت قدیم شهر رشت. *هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی*، ۲ (۴۱)، ۲۹-۴۲.

• ددبده، محمد و فرح‌نیا، امیرحسین. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر تغییر کاربری بر معماری داخلی خانه تاریخی بهنام به فضای آموزشی (دانشکده معماری). *مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران*. تهران، دانشگاه تبریز و

طی دو مرحله متفاوت فضاهای بیرونی و درونی خانه را در آغاز تحت تأثیر تزئینات معماری سنتی ایران به صورت تزئینات ساده و سپس تلفیق هنر تزئینات سنتی با تزئینات غربی مجلل قرار داده است.

در راستای ادامه تحقیقات به پژوهشگران در این زمینه موضوعات بیان شده در ذیل پیشنهاد می‌شود: ۱. بررسی آرایه‌های معماری خانه‌ها به صورت مطالعات منطقه‌ای در سایر نقاط ایران. ۲. استفاده از مراحل روش تحقیق این پژوهش، در تحلیل موضوع مشابه در دوره تاریخی متفاوت ایران. ۳. مطالعه تأثیر گذاری یافته‌های این پژوهش بر نمونه‌های موردی دیگر در سایر دوران معماری ایران.

فهرست منابع

- آیت‌اللهی، حبیب‌الله. (۱۳۸۹). *ایران: تاریخ هنر*. تهران: بین‌المللی الهدی.
- ابراهیمی، غلامرضا؛ سلطان‌زاده، حسین و کرامتی، غزل. (۱۳۹۶). بازتاب فرهنگ غرب در تحول سبک زندگی و معماری خانه‌های اواخر قاجار شهر همدان. *باغ نظر*، ۱۴ (۴۷)، ۲۹-۳۸.
- افشار اصل، مهدی و خسروی، محمدباقر. (۱۳۷۷). معماری ایران در دوره قاجار. هنر، ۱۸ (۳۶)، ۱۲۷-۱۳۷.
- افشار سیستانی، ایرج. (۱۳۷۱). *کرمانشاهان و تمدن دیرینه آن شامل: اوضاع طبیعی، جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی*. تهران: زرین.
- افضل طوسی، عفت‌السادات؛ سلاحی، گلناز و سلاحی، لادن. (۱۳۹۲). مطالعه کاشی نگاره‌هایی با نقوش زنان قاجاری در خانه‌های شیراز. *زن در فرهنگ و هنر*، ۵ (۳)، ۵۷۷-۵۹۴.
- امینی، فریبا؛ مطلبی، قاسم و دباغچی، سمانه. (۱۳۹۹). بازشناسی معماری معاصر ایران بر مبنای ابعاد زیبایی‌شناسی بناهای تاریخی قاجاریه (نمونه موردی: تزئینات کاخ‌های سلطنتی اواخر قاجار در پایتخت). *پژوهشنامه تاریخ*، ۱۵ (۵۹)، ۱-۲۲.
- بابازاده اسکویی، سولماز و پاکروان، گلناز. (۱۳۹۰). بررسی الگوهای مطرح در طراحی نماهای اصلی خانه‌های دوره قاجاریه و اوایل پهلوی

- دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- رمضان جماعت، مینا و نیستانی، جواد. (۱۳۸۹). جلوه‌های سنت و تجدد در فضاهای ورودی خانه‌های تهران دوره قاجار. هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۲ (۴۴)، ۶۵-۷۶.
 - روشندل، زهرا؛ هاشمی زرج‌آباد، حسن و قربانی، حمیدرضا. (۱۳۹۵). بررسی معماری خانه‌های سنتی قاجار در نهبندان با تأکید بر خانه نعمت‌الله تقوی. دانش مرمت و میراث فرهنگی، ۴ (۷)، ۱-۱۸.
 - ریاضی، سید ابوالحسن. (۱۳۸۹). تأثیر تجدد بر سازمان فضایی شهر تهران در اواخر دوره قاجار. تحقیقات فرهنگی، ۳ (۳)، ۱۲۹-۱۴۸.
 - زارعی، هانی. (۱۳۸۹). بررسی ویژگی‌های سبکی گونه معماری مسکونی دوره قاجاریه شهر شیراز. مجموعه مقالات همایش ملی معماری و شهرسازی معاصر ایران. شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز.
 - سلطانی، محمدعلی. (۱۳۸۱). جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان. تهران: سپا.
 - سلطانزاده، حسین؛ ایرانی بهبهانی، هما و ارمغان، مریم. (۱۳۹۲). معماری و فرهنگ در خانه‌های اعیانی تهران در دوره قاجار. پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۳ (۱)، ۲۹-۵۰.
 - شاه‌محمدیان، مریم و صدیق، مرتضی. (۱۳۹۴). بررسی کاربرد مصالح در شکل‌گیری نقوش به‌کار رفته در تزئینات عصر قاجاریه (نمونه موردی خانه‌های تهران). مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی مهندسی و علوم کاربردی. امارات-دبی، دانشگاه تهران، مؤسسه مدیران ایده‌پرداز پایتخت ویرا.
 - شاه‌رودی، مرضیه. (۱۳۹۴). تأثیر تعاملات فرهنگی ایران و اروپا بر معماری ایران در دوره قاجار (نمونه موردی: مجموعه ساختمان‌های کاخ گلستان). مجموعه مقالات همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران. یزد، دانشگاه علم و هنر یزد.
 - شایانفر، شهناز. (۱۳۷۷). تاریخ فرق مذاهب: کرمانشاه دیاری آشنا. مشکواه النور، ۲ (۶).
 - صادقی، سارا؛ اخلاصی، احمد و کامل‌نیا، حامد. (۱۳۹۷). بررسی نقش زیبایی‌شناسی معماری در خانه‌های ایرانی (نمونه موردی: خانه‌های تاریخی شهر مشهد). پژوهش‌های معماری اسلامی، ۶ (۴)، ۳-۱۶.
 - صارمی نائینی، داوود و مسعودی، ذبیح‌الله. (۱۳۸۹). مطالعه و بررسی خانه‌های تاریخی بیرجند در دوره قاجار. مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای خانه ایرانی. گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گنبد کاووس.
 - صارمی، علی‌اکبر. (۱۳۷۴). مدرنیته و رهاوردهای آن در معماری و شهرسازی ایران. گفتگو، ۳ (۱۰)، ۵۷-۶۹.
 - علمی جعفرلو، مرتضی. (۱۳۹۳). بررسی تزئینات معماری دوره قاجار با تأکید بر نقوش اروپایی در آثار این دوره در شیراز. مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی پایداری در معماری و شهرسازی-شهر مصدر. امارات، کانون سراسری انجمن‌های صنفی مهندسان معمار ایران و دانشگاه آزاد
- اسلامی واحد امارات.
- فرهاد، شراره و کاشانی، اریک. (۱۳۸۹). بررسی معماری و شهرسازی در دوره قاجار. مجموعه مقالات اولین همایش معماری و شهرسازی معاصر (مبانی و مصادیق معماری و شهرسازی). گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گنبد کاووس.
 - قاسمی سیچانی، مریم و معماریان، غلامحسین. (۱۳۸۹). گونه‌شناسی خانه دوره قاجار در اصفهان. هویت شهر، ۴ (۷)، ۸۷-۹۴.
 - قبادیان، وحید. (۱۳۸۳). دارالخلافة ناصری سنت و تجدد در معماری معاصر تهران. مجموعه مقالات مهندسیین مشاور معماری سفید. تهران، دانشگاه تهران.
 - قلیچ‌خانی، بهنام. (۱۳۹۱). رویکردی تحلیلی به سیر تحول خانه ایرانی در عهد قاجار. مجموعه مقالات همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی. رشت، دانشگاه گیلان.
 - قیومی بیدهدنی، مهرداد. (۱۳۸۳). تحقیق تفسیری تاریخی در معماری. صفا، ۳ (۳۹)، ۶۷-۱۰۱.
 - کاتب، فاطمه. (۱۳۸۵). معماری خانه‌های ایرانی. تهران: طبع و نشر.
 - کریمی، بهمن. (۱۳۱۷). جغرافیای مفصل تاریخی غرب ایران. کرمانشاه: چاپخانه سعادت.
 - کمالی، محمدرضا. (۱۳۸۹). بررسی معماری دوره قاجار. دانش مرمت و میراث فرهنگی، ۶ (۴)، ۴۷-۵۷.
 - کیان‌مهر، قباد؛ تقوی‌نژاد، بهاره و میرصالحیان، صدیقه. (۱۳۹۴). گونه‌شناسی تزئینات قواره‌بری در فرم خورشیدی درها (مطالعه موردی: درهای بناهای سلطنتی دوره قاجار تهران). نگره، ۱۱ (۳۴)، ۸۵-۱۰۱.
 - گودرزی، مرتضی. (۱۳۸۸). آیینة خیال: بررسی و تحلیل تزئینات معماری دوره قاجار. تهران: شرکت انتشارات سوره مهر.
 - مرادی، یوسف. (۱۳۸۲). سیمای میراث فرهنگی کرمانشاه. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
 - معماریان، غلامحسین. (۱۳۷۲). آشنایی با معماری مسکونی ایرانی: گونه‌شناسی درونگرا. تهران: سروش دانش.
 - مکی‌نژاد، مهدی. (۱۳۸۸). تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی: تزئینات معماری. تهران: سمت.
 - مولانایی، صلاح‌الدین و سلیمانی، محسن. (۱۴۰۱). تزئینات و عناصر الحاقی به معماری اسلامی دوره قاجار. مطالعات میان‌رشته‌ای معماری ایران، ۱ (۱)، ۸۹-۱۰۰.
 - مومنی، کورش؛ عطاریان، کورش و قدردان قراملکی، رضا. (۱۳۹۴). بررسی تزئینات خانه‌های قاجاری شهر قم (مطالعه موردی: خانه شاکری قم). نگارینه هنر اسلامی، ۲ (۷)، ۱۲۸-۱۴۲.
 - نظربلند، نازیلا. (۱۳۹۶). نوگرایی در تزئینات بناهای قاجار شهر شیراز. تهران: کتیبه نوین.
 - یوسف‌کیانی، محمد. (۱۳۷۶). تزئینات وابسته به معماری ایران دوره اسلامی. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- Haj Mohamadi, S., Ahmadi, V., Tabassi, M. & Seyed Alhos-

seini, S. M. (2021). An Investigation of the Effect of Cultural Consumption Index on the External Façade in Residential Architecture: (A case studies of the City of Tehran in Transition Period). *Creative City Design*, 4 (3), 117-131.

• Tahmasbifard, M. (2020). A Comparative Study on Residential Architecture in the Qajar era (Case Study: Mansions in Tehran). *International Journal of Architecture and Urban Development*, 10(2), 49-58.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله
چالشگر، بگانه؛ خاکپور، مژگان و اصغرزاده، علی. (۱۴۰۲). نگرش تحلیلی بر آرایه‌های معماری خانه‌های قاجار، موردشناسی: خانه قاجاری فیض‌مهدوی شهر کرمانشاه. *مجله هنر و تمدن شرق*، ۱۱(۴۰)، ۳۵-۵۴.

DOI:10.22034/JACO.2023.381420.1291
URL: https://www.jaco-sj.com/article_170927.html

